

FELSEFE YOLUNDA

ARSLAN KAYNARDAĞ

Tanpınar'dan Öğrendiğim Yeni Şeyler

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın yükseköğrenimi "mütareke" yıllarına rastlar, yani 1918 sonrasına. Şöyle diyor: "O zaman memlekette büyük bir mücadele mistiği vardı. Felaketler ulusal mistiği uyandırmıştı. Öğrenim, eğitim, yaşama biçimi ve zihniyet bakımından birbirinden farklı kuşakları ve insanları bu mistik yoğuruyordu. Hepimiz kendi içimizde, kendimize yükselmenin sarhoşluğunu tadıyorduk. Benim asıl benliğimi işte bu hava oluşturdu."(1)

Yazar bunları bir gazetecinin "eğitim, gençlik ve kalkınma" konusundaki sorusunu yanıtlarken söylemiş. Bu uzun yanıt, yazılarının toplu hale getirildiği kitaplarında yer aldı mı bilmiyorum. Söylediği başka sözler de var, onlara yazımın sonunda değineceğim. Önce yukarıdaki sözler üzerinde durmak isterim:

Savaş yenilgisinin aydınlarda uyandırdığı mücadele ve direnme mistiği önemli idi. Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasında büyük etkisi olan bu ruh hali, o günleri yaşayan değişik yazarlar tarafından dile getirilmiştir. Yalnız edebiyatçılar değil; Hilmi Ziya Ülken, Mustafa Şekip Tunç, Hasan Âli Yücel gibi felsefeciler de yazılarında bu konuya değindiler. Ne var ki 1918-1922 yılları arasında oluşan bu ruhsal ortamın inceleme ve yorumu henüz yapılmamıştır.

Tanpınar, "Kendi içimizde kendimize yükselmenin sarhoşluğunu tadıyorduk" derken ulusal bilinçle birlikte bireysel bilincin de bir çeşit tanımını yapmış. "Bilinçlenme" gerçekten de ruhta yükselme demektir.

Sözleri şöyle sürüyor Tanpınar'ın:

"Yahya Kemal, Fuat Köprülü hocamızdı. Yahya Kemal'den tarih zevkini ve bir yazarın bütün eserlerini okuma disiplini aldım."

Yahya Kemal, bizde tarihe estetik açıdan bakan yazarların ilk sırasında gelmektedir. Tarihin şiirsel yönlerini bulur, gizli güzelliklerini ortaya çıkarmaya çalışır, bunları yaşar, başkalarının da yaşamasını isterdi.

Tanpınar, hocasının bu özelliğini yazılarında yöntem olarak kullanmıştır. Edebiyat tarihi çalışmaları, denemeleri, hatta romanları, böyle bir bakışın getirdiği katkılarla doludur.

Bir yazarın bütün eserlerini okumaya gelince, bu tür okuma, eksiksiz bir anlama çabası olduğu gibi, verimli bir eğitim yolu olarak da nitelendirilebilir, Tanpınar "disiplin" sözcüğü ile oradaki okuma eyleminin önemini vurgulamak istemiştir.

Edebiyatçıların, düşünürlerin, felsefecilerin yazıları bir bütün oluşturur. Bu bir bilgi bütünlüğüdür. Yazar, kitaplarında, yazılarında kimliğinin ve kişiliğinin değişik parçalarıyla yansır. Onları dikkatle okumazsanız, parçaları bir araya getiremezsiniz.

Yazarın kitaplarını, yazılarını "Bütün Eserleri" başlığı altında bir arada yayımlamak, bunları okurken algılama disiplini içine girmemizi kolaylaştıracaktır. Örneğin, Descartes'ın, Kant'ın iki ya da üç kitabını okuyuvermekle edindiğimiz bilgi, onların bütün eserlerini okuduğumuzda kazandığımız bilgi ile aynı değildir. Ruhsal durumlarımız da değişiktir. Yazarın ömür boyu yaşadığı ruh ve düşünce diyalektiğine ancak bütün eserlerini okumakla ulaşılabilir.

Öneririm size: Balzac'ı, Dostoyevski'yi ya da ilgi duyduğunuz bir başka yazarı böyle bütüncül bir bakışla okuyun, elde ettiğiniz sonucun boyutlarını görünce şaşıracaksınız. Bir düşünce ve duygu zincirinin tüm bileşkesi sizin olacaktır. Bu bütünlük eğitiminden sağladığınız şey, seçtiğiniz yazarların değerleri ölçüsünde çoğalacaktır.

Yine Tanpınar'a dönelim:

Yanıtın sonunda Tanpınar, "Dikkatten daha büyümlü bir sözcük bilmem" demiş. Burada da kuvvetli bir vurgulama var. Bilgiye ulaşmanın başlıca yollarından biri "dikkat"tir. Bu sözcük, bir noktaya yönelmiş ilgi yoğunluğu demektir. Dikkat etmekle çok şey öğreniriz. Dış ve iç dünyamızı dikkat ettiğimiz kadarıyla algılarız.

Dikkat ve merakın bir istenç (irade) sonucu olarak ortaya çıktığı da unutulmamalıdır. Böylece söz dönüp dolaşır, eğitimde istence, başka deyişle istenç eğitimine önem verilmesine gelip dayanmaktadır.

Bakın, Tanpınar daha ne diyor:

"En dışımızdaki bilgi bile ulaşmak için can attığımız, ulaşamazsak acısını çektiğimiz bir şey olmalıdır."

Bilgiye ulaşmayı böylesine istemek de ruhumuzdaki istenç gücüyle ilgili değil midir?

(1) Neriman Türkmen, "Kalkınan Türkiye'de Eğitim ve Gençlik" (anket ve röportajlar), Ankara, 1968.

